

Slovo a pojem

Max Scheler začíná hned v třetím odstavci své knížky „Místo člověka v kosmu“ touto větou: „Již slovo a pojem ‚člověk‘ obsahuje záludnou dvojznačnost, a jestliže ji neprohlédneme, nemůžeme se problému zvláštního místa člověka ani chopit.“ (čes. překlad, str.45). Každému, kdo pozorně naslouchá, musí být nápadné, že se tu o „člověku“ mluví v trojím odlišném smyslu: něco jiného je slovo „člověk“, něco jiného „pojem člověka“, a obojí se ještě více liší od „skutečného“ člověka, jehož místa ve světě resp. v kosmu se chceme dopátrat. Mluví-li Scheler o „dvojznačnosti“ slova ‚člověk‘, chápe zřejmě *slovo* jako něco, co má význam, co něco znamená, co je tedy něčím víc než pouhým označením, pouhým znakem. Naproti tomu není vůbec jasné, co by mohl mítit dvojznačností *pojmu* ‚člověk‘: jak může mít pojem dva nebo dokonce více významů, tj. znamenat dvě nebo více „věcí“? Není pak vhodnější mluvit o dvou nebo více *různých* pojmech? O „pojmu“ má smysl mluvit právě jen proto, že na rozdíl od pouhého slova, které může mít různé významy, má sám význam pouze jeden jediný, a to právě proto přesným, že může být několikerým způsobem velmi přísně a přesně vymezen. Zatímco význam slova může být upřesňován jen tak, že je ho užíváno v různých souvislostech a tudíž vždycky jen přibližně a nepřesně), pojem může být vymezen nejprve základně, aby pak mohl být dále a dále upřesňován, někdy obohacován a rozšiřován co do obsahu, jindy přesnějším a přesnějším odlišováním o jiných, dokonce i velmi blízkých a podobných pojmu (které tím jsou ovšem také upřesňovány a blíže vymezovány; ostatně právě toto vymezování pojmu je možné vždy jen zároveň pro několik blízkých pojmu, a to tak, že se jejich vzájemné podobnosti, ale i odlišnosti vymezují vůči řadě dalších, už zcela nepodobných pojmu, které však k sobě nějak „logicky“ náleží). Můžeme také mluvit o objasňování významu slov výkladem, vypovídáním, zkrátka narativně, zatímco pojmy upřesňujeme logicky, tj. jejich vymezováním za pomoci jiných pojmu.

(Písek, 110808-1.)